

GEOLÓGIAI ESEMÉNYEK.

A) Bányászok közgyűlése.

Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület ez évi közgyűlését szept. 18–19-ik napjain tartotta meg. A közgyűlés, amely a Magyar-Mérnök és Építész-Egyesület palotájában folyt le, méltán felkeltette a szakkörök érdeklődését, mert ez a közgyűlés számos kiváló tudományos munka publikálásával nagy tudományos sikert aratott. A közgyűlés gróf TELEKI Géza elnöki megnyitójával kezdődött, amelyben főképp a magyar vasérckivitel kérdéséről és ennek a megakadályozásáról szólt. Majd SZEŐKE IMRE dr. titkár-helyettes az egyesületi évről olvasta el beszámolóját, s a zárszámadást. A TELEKI-féle pályadíjat a bizottság KRISKÓ BOHUS bányamérnöknek ítélte oda. Ezek után a közérdekű felolvasások következtek, amelyet dr. LÓCZY LAJOS egyetemi tanár, a m. kir. Földtani Intézet igazgatója kezdett meg A földtani intézetek és a bányászat címmel. Ebben a nagyérdekű előadásban a külföldi földtani intézetek munkakörét és a bányászati egyesületek együttműködését ismertette, s annak az óhajtásának adott kifejezést, vajha a magyar bányászati szakkörök, e két testvér tudomány művelői, ezután is minél jobban együtt működhessenek.

Lóczy igazgató előadása nagy lelkesedést keltett a közgyűlés tagjai körében. Előadásához hozzászólt LÁZÁR ZOLTÁN a Rimamurányi Társulat igazgatója, különösen a Magyarország vasérckészletéről szóló munkát bírálván.¹

Ezután HERMANN MIKSA A természetes gáz az északamerikai Egyesült-Államokban című aktuális előadásában az amerikai gázelőfordulásokat ismertette és a gáz kihasználás módját. 1908-ban Amerikában a fogyasztott gáz mennyisége 11.387 millió m³ volt, amelynek eladási ára kb. 273 millió korona volt. Egy gázkút évi termelése 400,000 és 1.300,000 m³ között ingadozik, míg a nagysármási gázkútból naponta 720,000 m³ ömlik ki. Az amerikai földigáz metántartalma 80–90%, míg a kissármási 99% metántartalmú. Az amerikai földigáz fűtőértéke 7380–8150 kaloria, a kissármásié pedig 7750 kaloria. A földigáz termelési értéke a kimutatott statisztika szerint évről-évre növekszik, tehát olyan, mely reális üzleti alapul szolgálhat. Természeti kincsünk époly jól felhasználható, mint Amerikában, még pedig

¹ LÁZÁR ZOLTÁN igazgató ur kritikájára Közlönyünk legközelebbi számában válaszolunk. Szerkesztő.

fűtési és világítási célokra. Ipari feldolgozásról a vas, cement és üvegiparban, téglafőzőkben stb. s végre erőgépek hajtására a villamos és egyéb telepeknél. Erre SÓPKÉZ SÁNDOR műegyetemi tanárnak Villamosság a bányászat szolgálatában című nagyérdekű előadása következett. A megnyitási nap utolsó előadója GERLÓCZY GYULA miniszteri osztálytanácsos volt, ki az Állami Munkástelepek keletkezését ismertette.

A közgyűlés második napján a bejelentett előadásokat tartották meg három csoportban.

Az első csoportban RÉZ GÉZA Legujabb vívmányok a bányászat terén, BENE GÉZA Gázkitörések a szénbányákban címen a kitörésszerűleg fellépő szénsav, süjtóbányalég vagy metán előfordulásáról, s az ilyen esetekben fellépő veszedelmek kiküszöböléséről tartott igen érdekes előadást, majd PFEIFER IGNÁC műegyetemi tanár A természeti erők és ásványi tüzelőanyagok című nagyjelentőségű előadása következett. Ebben az osztályban még előadtak FLEISCHEL RÓBERT Bányaeépítkezések és BARCSAY OSZKÁR Elektromos szállító gépek címen.

A II. csoportban SCHULEK JENŐ dr. A bányászati egészségügyről, GERŐ NÁNDOR a Szénbányászatról szolt, előadásában a nógrád-megyei szénbányászat nagyarányú fejlődését ismertetve. SZABÓ ALBERT pedig a Sóbányászat címen tartott igen tanulságos előadást.

A III. csoportban KRISKÓ BOHUS A balesetek okáról, BLANKENBERG NÁNDOR a Modern kokszyártás, GYÖRGY GUSZTÁV a Kohófüst, PANTYIK ÁRPÁD a Martin kemencében előállított különleges acélok, ROB JÓZSEF A resicai nagyolvasztó, BELLER JENŐ dr. Ipari és ivóvíz tisztításra szolgáló amerikai gyorszűrő címen tartott előadást. Mindezek az előadások általános érdeklődést és figyelmet keltek.

A közgyűlés után a tagok szétoszlottak; egyrésztük az Ingersoll telepet, másrésztük pedig az állami vasgyárat, míg a harmadik csoport a m. kir. Földtani Intézetet kereste fel, hol a megjelenteket dr. Lóczy LAJOS igazgató kaulauzolta.

A harmadik napon egy kirándulás volt a Magyar általános kőszénbánya R. T. tatabányai köszénbányáiba, ahol a megjelenteknek SZENDE LAJOS vezérigazgató tanulságos előadásban mutatta be Tatabánya nagyarányú fejlődését, mely bányavállalat ma hazánk legmodernebb műszaki berendezésével nemcsak a magyar, hanem a külföldi bányavállalatok legelsői között foglal helyet. A negyedik nap a közgyűlés Trencsénben a Titanit nevű robbantóanyag gyárat tekintette meg, amely robbanóanyagon véghezvitt kísérletek után meggyőződhetek, hogy az anyag kezelése egyszerű és veszélytelen.

Eme rövid vázlat után csak gratulálhatunk a Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület vezetőségének, különösen GLOGONI ANDREICS JÁNOS miniszteri tanácsos és egyesületi alelnök úrnak, akinek ügybuzgalma ezt a fényes eredményt létrehozta.

EMSZT KÁLMÁN dr.

B) A Magyar Földrajzi Társaság IV. vándorgyűlése.

A Magyar Földrajzi Társaságnak Székesfehérvárott, 1910 szept. 26-án tartott **negyedik** vándorgyűlése valóságos kultúrinnepévé nőtt. Azzá avatta: dr. Lóczy Lajos **elnök**nek vasárnap délelőtt mondott hatalmas megnyitója, amely nemzeti aspirációink hűséges tükré, azzá a délben tartott fényes Vörösmarty-ünnep, a különböző népszerű s tudományos szakelőadások és referáták, nemkülönb a fellobogózott ősi koronázó város hazafias buzgalma s tudomány iránt való lelkesedése.

Az ismerkedő est.

Szombaton este 8 órakor a „Magyar Király” földszinti nagytermében ismerkedésre gyülekeztek a geográfusok, amelyen Fejér vármegye és Székesfehérvár szab. kir. város főispánján, gróf SZÉCHENYI VIKTORON kívül megjelentek dr. SAÁRA GYULA polgármester, dr. KERÉKES LAJOS főjegyző, polgármester-helyettes, dr. VÁRADY KÁROLY főigazgató, ZALAI MIHÁLY gimn. igazgató, a cisztercita rendház feje, TURLÁN JÓZSEF kir. tanácsos pénzügyigazgató, dr. IKBVÁRI RÉVY FERENC kórh. főorvos, dr. SCHLAMADINGER főügyész, dr. VÉRTESY JÓZSEF, a Vörösmarty-kör igazgatója és a különböző tudományos intézetek képviselői. Nagy számmal voltak az úrhölgyek is.

Dr. CHOLNOKY JENŐ, a kolozsvári egyetem tanára, a Földrajzi Társaság főtítkára volt a cicerone, bemutatván — pillanatnyi fölvételekben — a megjelent geográfusokat a székesfehérváriaknak, akiket viszont dr. LASZ SAMU üdvözölt a vendégek nevében. Gróf SZÉCHENYI főispán köszönte meg az üdvözlést, amaz óhajlásával, hogy az érkezett tudósok jól érezzék magukat Szent István városában.

A díszülés.

Vasárnap délelőtt a Katholikus Kör szép, tágas Szent István-termében volt a díszülés. Az emelvényen gróf SZÉCHENYI főispán, dr. SAÁRA polgármester, a földrajzi társaság tisztikara: dr. LÓCZY elnök, dr. MAROSDÉCSEI DÉCHY MÓR és dr. HAVASS REZSŐ alelnökök, dr. CHOLNOKY JENŐ főtítkár, s a keresk. miniszter kiküldötte: dr. SZÜTS ANDRÁS osztálytanácsos; a teremben nagy, díszes közönség.

Elsőül a város *főispánja* köszöntötte a vendégeket s párhuzamot vonva a hazai s külföldi tudós társaságok, jelesen a geográfiaiak között, üdvözölte Fehérvár vendégeit, sikert kívánva áldásos tudományos munkásságukhoz.

Dr. Lóczy Lajos megnyitója és elnöki beszéde következett ezután, amely hűséges képen vázolta a társaságnak a múltban kifejtett működését és ez idő szerint való törekvéseit: a földrajz tudománya művelését, a hazai ősi föld felkutatását, ismertetését, a magyar nemzeti ideálok ápolását. A társaság vándorgyűléseinek eddigi három stációjára: Kecskemétre, Szegedre, Nagybecskerekre, a vármegyei hatóságok, a vidéki empóriumok s kisebb városoknak a Nagy-Magyar-Alföld tudományos felkutatásának támogatásában megnyilatkozó áldozatkészségére reflektálva, Székesfehérvár történelmi fényes multjáról libben-

tette föl a fátyolt. Az Árpádok és Anjouk koráról emlékezett meg, amelynek műemlékeit; sajnos, a török dúlás mind elpusztította. A Nagy-Alföld öblében fekvő szép városról beszél, mely itt a Vértesek és Balaton között, nagy vidékével és a veszprémvármegyei Mezőfölddel együtt, magyar lakosságával a magyar kultúra hűséges ápolója. A művelődés minálunk jobbára a szinmagyar nagy alföldi városokból indul. Ezek a városok s velük Székesfehérvár, hűséges munkásai lesznek mindenkoron annak a kozmopolita irányzatnak, melynek egyrészt a gyilkos fegyverek lerakásában, de nálunk különösen a magyar művelődés terjesztésében is kell megnyilatkoznia.

Az elnöki megnyitó után dr. CHOLNOKY főtitkár olvasta föl a beérkezett üdvözlőleveleket, közöttük gróf SZÉCHENYI BÉLAÉt, a társaság th. elnökéét, dr. KONKOLY-THORGE MIKLÓSÉt és az Erdélyi múzeumegyesületét. Gróf ZICHY JÁNOS vallás- és közoktatásügyi miniszterét, gróf SZÉCHENYI főispán, HIERONYMI KÁROLY kereskedelmi miniszterét pedig dr. SZÜTS ANDRÁS miniszteri osztálytanácsos tolmácsolta. A társaság viszont a vallásügyi, kereskedelmi és földművelésügyi miniszterekhez küldött távirati üdvözlőleveleket.

Dr. CHOLNOKY főtitkár a tudományos társaság működéséről számolt be s a földrajz tudományának az élet praxisában való fontosságáról szólva, visszapillantást vet a legutóbbi öt esztendő ciklusra, amelyben a tagok száma háromszázötvenről ezeröttszázra szökkent. Befejezőre jutott a *Bataton monografiája*, mely a leíró természettudományok különböző ágainak megfelelő monografiával, az európai tavak kutatásának mintájává vált. Nagy apparátussal megindult a *Nagy-Alföld* felkutatása s a különböző: geológiai, geofizikai, őstörténelmi, botanikai, zoológiai s növényfejlődési bizottságok máris ernyedetlenül dolgoznak. Szaporította a társaság az alföldi meteorológiai állomásokat, gyűjtést indított a Nagyszalóki-csúcson építendő obszervatóriumra s megszervezte a földrengési állomások hálózatát.

Dr. MÉSZÁROS GYULA: Nagy-Magyarország és a baskirok címmel tartott előadást, amelyben az egykori krónikák: jelesen Julianus soraival s Richardus levelével ellentétben, a helyszínén szerzett saját tapasztalatai alapján kimondja, hogy a baskirokat nem tartja a magyarok késő ivadékainak. A tetszéssel fogadott szép szabad előadás kapcsán eleink származásának régóta vitatott kérdésében élénk vita indult, amelyben dr. SCHMIDT RAJMUND székesfehérvári kereskedelmi iskolai tanár, dr. PRINZ GYULA és dr. LÓCZY elnök osztozott.

Vörösmarty szobra előtt.

Pontban tizenkét órakor, a Vörösmarty-szoborhoz vonult az ünneplő közönség. A menetet, nemzeti lobogója alatt, a fehérvári Polgári Dalárda nyitotta meg, ezt követték a város díszbe öltözött hajdúi, akik a Földrajzi Társaság hatalmas babérkoszorúját vitték. A szobor előtt ezernyi ünneplőre öltözött ember hullámozott. A dalosok rázendítettek a himnuszra, majd dr. HAVASS REZSŐ, a társaság alelnöke, az ünnepi szónok lépett a szobor elé. A város fényes multjára, a sirjukba szállott ANJOUK példájára utalva, VÖRÖSMARTY, VIRÁG BENEDEK és ÁNYOS városában hangoztatja, hogy félre kell vetnünk a mostani

nembánomságot, kishitíséget s új erővel, lelkesedéssel hozzáfogunk nemzeti nagyságunk kiépítéséhez. A Szózat halhatatlan frójának soraiból vett idézetekkel tarkított, magas szárnyalású hazafias beszéd mély hatást keltett. A Polgári Dalárda, valamint a közönség ajakán felhangzó Szózat rekesztette be a kegyetes ünnepet.

A bankett.

Délután két órakor, a «Magyar Király» dísztermében Székesfehérvár szab. kir. város, díszbédjén látta vendégül a Magyar Földrajzi Társaságot. Ott volt a város társadalmának színe-java. Dr. SAÁRA polgármester a vendégeket éltette, dr. LÓCZY, a város főispánját: gróf SZÉCHENYIT, dr. DÉCHY MÓR alelnök, Székesfehérvár polgármesterére s a városra, dr. HAVASS REZSÓ, a Vörösmarty-kör igazgatójára: dr. VÉRTESSY JÓZSEF-re és feleségére: VÉRTESSY-NÉ MAKFALVAY GIZELLÁ-ra, a kiváló írónőre, köszöntött.

Tudományos előadások.

Négy órakor a Vörösmarty-kör felolvasó-termében dr. VÉRTESSY JÓZSEF elnöklete alatt kezdődtek a magas színvonalú szakelőadások és tudományos vitatkozások. MAROSI ARNOLD cisztercitarendi főgimnáziumi tanár: «Székesfehérvár lakosságának kialakulásáról», dr. STEINER LAJOS, az orsz. meteorol. int. adjunktusa: «Újabb földmágnességi kutatások a tengeren» címmel értekezett, dr. MASSÁNY ERNŐ meteorol. int. asszistens, CSASZNY VALÉR ny. m. kir. honvédezeredes arisztádját s tellurium-lunariumát, dr. KOGUTOWITZ KÁROLY pedig dr. BÁTKY ZSIGMOND Magyarországot ábrázoló új néprajzi térképét és a Magyar Földrajzi Intézet újabb kiadványait mutatta be, VARGHA GYÖRGY, a X. ker. tisztviselőtelepi főgimnázium tanára, a földrajzi oktatás reformbizottságának előadója, a bizottság eddigi munkásságáról referált. Most mentek széjjel az ország középiskoláinak szaktanáraihoz a kérdőívek s ezek beérkezése után fogja a központi bizottság a középiskolai földrajz-oktatás anyaga és az egyes osztályok szerint való elosztásának végső formáját megállapítani. RÉTHELY ANTAL meteorológiai intézeti asszisztens, az ép száz évvel ezelőtt pusztított híres *móri földrengésről* érdekes reminiscenciákat beszélt. Nevezetes ez a rengés már csak azért is, mert róla — tehát magyar földön — készült a legelső rendszeres földrengési térkép. A szerző először tudvalevőleg társulatunk f. évi jan. 12-én tartott szakülésén ismertette a nevezetes eseményt s a Földtani Közöny 40. kötet 133—155, illetőleg németül a 227—253. oldalain publikálta is.

Estély a Szent István-teremben.

A Vörösmarty-kör igazgatósága este nyolc órára falragaszokkal invitálta a város közönségét a Szent István-terem ingyenes népszerű előadására.

Amikor PALKOVITS JÓZSEF cs. és kir. altábornagy, társulatunk rendes tagja az estélyt megnyitotta, a pompás nagyterem már zsufolva volt a leg-

disztíngáltabb publikummal, soraiban fényes esti toalettben, túlnyomó számban, Fehérvár szép asszonyai, leányai.

Az előadó asztalánál dr. PRNZ GYULA tudományegyetemi magántanár állott, aki Ázsia belsejében címmel rendkívül érdekes szabad előadást tartott legutóbbi ázsiai utazásáról: A Tien-san glecservilágáról és a belső-ázsiai nagy pusztaságok életéről. A szebbnél-szebb, vetített képekkel kísért előadást sűrű tapsvihár követte.

Hétfőn reggel 9 órakor dr. Lóczy vezetésével a Balatonra rándultak a geografusok és a Déli-Bakony kies tájain fejezték be a sikerült vándorgyűlést.

LASZ SAMU dr.

C) A budapesti egyetem földrajzi tanszéke.

A Budapesti Közlöny 1910 szeptember hó 27-iki 220. számában a következő kinevezést közli:

Vallás- és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére dr. CZIRBUSZ GÉZA kegyesrendi áldozópapot, nagybecskereki római katolikus főgimnáziumi tanárt, az egyetemes földrajznak a budapesti tudomány egyetemen üresedésben levő tanszékeire nyilvános rendes tanárrá, a rendszeresített illetményekkel, kinevezem. Kelt Bécsben, 1910. évi szeptember 10-én. FERENCZ JÓZSEF s. k., gróf ZICHY JÁNOS s. k.

Ezzel a kinevezéssel végre dűlőre jutott a régóta húzódo ügy, amelynek eddigelé csak a tanulni vágyó fiatalság látta a kárát. Tudvalevő ugyanis, hogy Lóczy Lajos dr. egyetemi tanár 1908 augusztus hó 11-én megvált a földrajzi tanszéktől és ezt a díszes állást a m. kir. Földtani Intézet igazgatói állásával cserélte föl. Azóta betöltetlenül áll az egyetemes földrajz tanszéke, nagy kárára a természettudományi hallgatóknak, akik egyetemes földrajzot csaknem harmadfélven át egyáltalában nem hallgathattak.

A napilapok megírták, hogy mi volt ennek a huzavonának az oka, s kortörténeti szempontból érdemesnek látom ezt itt röviden közölni. Az egyetem bölcsészeti fakultása — amiként a Budapesti Hírlap írja — eleintén amellet volt, hogy a földrajzi tanszékre CsÁNKI DEZSŐ országos levéltáros hívja meg, aki azonban nem volt hajlandó ezt az állást elfoglalni. Erre kihirdették az állásra a pályázatot, s pályázó csak kettő volt, nevezetesen CHOLNOKY JENŐ kolozsvári egyetemi tanár és CZIRBUSZ GÉZA nagybecskereki főgimnáziumi tanár. A bölcsészeti kar első sorban CZIRBUSZ GÉZÁT, másodsorban CHOLNOKY JENŐT ajánlotta. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium azonban visszaküldötte a javaslatot az egyetemi tanácsnak, amire a tanács egyhangúlag CHOLNOKY JENŐT ajánlotta kinevezésre. Az új vallás- és közoktatásügyi miniszter előtt tehát két homlokegyenest ellenkező ajánlás feküdt, s ez magyarázza meg a késedelmet a földrajzi tanszék betöltése körül. Mellözve a két pályázó tudományos munkásságának összehasonlítását, csupán régi egyetemi szokásokból ítélve, azt hittük, hogy CHOLNOKY JENŐ kolozsvári egyetemi tanár fogja elnyerni a budapesti tanszéket és CZIRBUSZ GÉZA a kolozsvárit. Hogy ez nem így történt, az úgy látszik, hogy a bölcsészettudományi karon és nem az egyetemi tanácson múlt.

CZIRBUSZ GÉZA tanár, országszerte ismert földrajzi író, 1853-ban Kassán született. Húsz éves korában a nemzeti múzeum régiségtárában működött, de csakhamar a kegyestanító-rendbe lépett, s mint ennek a kiváló egyházi rendnek a tanára, az ország minden részében működött.

Amiként az 1905-ben, harminc éves tanári jubileumára kiadott *Per Aspera* című füzetben olvassuk, CZIRBUSZ GÉZAT a piarista rend 30 év alatt tizenegy helyen alkalmazta. Ezt a sokfelé való alkalmaztatását geográfiailag értékesítette. Kecskeméten az Alföldet kezdte megismerni, míg Kiszzebenből a Magas Tátrát utazta be. Első temesvári tanárkodása alatt a délmagyarországi népelet, különösen a bolgárok néprajza keltette föl figyelmét. Szegeden megint a magyar nép etnografiájához gyűjtött adatokat. Kolozsvárról a Gyalui és Radnai havasokat, valamint a Déli Kárpátokat tanulmányozta. Temesvárott a Természettudományi Füzetek szerkesztője volt, s ő pendítette meg először a Délvidéki Kárpátgyesület alapításának eszméjét. Veszprémben pedig megalakította a Balaton-Egyletet, amely ugyan hat éves tengődés után megbukott, de legalább eszmét adott később a Balaton-Bizottság megalakulására, amely azután LÓCZY LAJOS és CHOLNOKY JENŐ tanárok páratlan buzgalmából a földkeresség legkiválóbb földrajzi monografiájával ajándokozta meg hazánkat. Ugyancsak CZIRBUSZ GÉZA hozta legelőször szóba a Veszprémmegyei Múzeumot, amelyet harmadéve azután LACZKÓ DEZSŐ tanár nyélbe is ütött.

Ezekből kitűnik, hogy CZIRBUSZ tanár ha nem is mindig közvetlenül, de közvetve mégis sok szolgálatot tett a magyar földrajzi tudománynak.

Nagykárolyban megalakította a Kölcsey-kört, s hírlapírói munkássága jutalmául Szatmármegeye intéző férfiai följánlották neki a megyei levéltárosságot. A nyughatatlan lelkű tanár azonban tova vágott innét is, s csakhamar Nagykanizsán látjuk, ahonnet beutazza Németországot, Gács-, Cseh- és Morvaországot, s meglátogatja a párisi világiállítást. Nagykanizsai működésének legmaradandóbb emléke amiként a *Per Aspera* írja — az, hogy katolikus pap létére megalakítja az Első Polgári Temetkezési Egyesületet!

CZIRBUSZ GÉZA számos természettudományi, földrajzi és közgazdasági munkát írt; ezek között a legkiválóbbak: A délmagyarországi bolgárokról, A partingadozások földrajzi elosztásáról és az Oceáni medencékről írt monografiái. Legnagyobb munkája: BALBI ADORJÁN Egyetem es Földrajzának átdolgozása, amelyet Nagybecskerekben 6 kötetben a művelt közönség számára írt, amelyet azonban a magyar egyetemeken is szíltében használ az ifjúság. P. K.